

ECOURILE REVOLUȚIEI MAGHIARE DIN 1956 ÎN ROMÂNIA ȘI LA SATU MARE

Norbert LÖRINCZ

ABSTRACT: *The current article will present the pilot study of a scientific research proposed for a prolonged period of time therefore this pilot study will mainly focus on the more broad and generalized aspects of the Hungarian revolution and its influences abroad in order to commemorate the 60th year anniversary of the 1956 uprising that eventually led to a revolution in a desperate attempt by the revolutionists to introduce crucial groundbreaking reforms to improve the quality of life in the Hungarian society. The events of Budapest in the autumn of 1956 will forever change the evolutionary path that the USSR will take from here. Often the revolution in Hungary is entitled as the first domino which fell within the Eastern Bloc. However there were signs already in 1953 on the 17th of June with the East Berlin uprising. This has shown the world that the USSR is not as intact and politically stable as Moscow would want it to be. Let us not forget that not long after the end of Second World War Tito has already chosen a “third way” for his Yugoslavia, which already infuriated the Kremlin in the early 50’s. The revolutionary attempt in Hungary was therefore a sign of weakness in Moscow’s eyes and was only a matter of time until it will be utterly defeated with the intervention of numerous soviet infantry divisions coupled of course with heavy armor battalions. The threat of a potential “spillover” effect was feared in the neighboring Romania as well, therefore it was no surprise that the Romanian Communist leadership was willing to cooperate in the defeat of the Hungarian Revolution in order to stabilize its borders and to maintain control over its population negating the possibility of them (the population) to see the events in Budapest as a precedent one which they should also attempt to follow. Still despite their best efforts there were still glimpses of unrest in Transylvania and not only during the days of the revolution which were stopped dead in their tracks by the Romanian Secret Services. This was also the case in the small town of Satu Mare where during the revolution not much happened, however only in the period of 1956-1965 it has become clear how many people were arrested and sentenced with the pretext of “potential” cooperative with the Hungarian Revolution of 1956. Most of the cases these were just fabricated accusations but there were a handful of Romanian and Hungarians alike who well and truly wanted to cause*

unrest and express their solidarity with their Hungarian neighbors, voicing their unease with the Romanian Communist Regime led by Gheorge Gheorghiu-Dej.

KEYWORDS: *revolution, counterrevolution, Cold War, Warsaw Pact, propaganda, intervention, aftermath, revelations, arrests and political persecutions*

1. Tematica cercetării

Lucrarea de față reprezintă o sinteză a unui plan de cercetare științifică, propus pentru o perioadă de mai mulți ani.

Revoluția din Ungaria, desfășurată în anul 1956, reprezintă un moment culminant și determinant în modelarea perioadei comuniste și în evoluția acesteia, impri-mând schimbarea ideologică care va urma după evenimentele de la Budapesta. România este profund afectată de acest eveniment, deoarece, fiind o țară vecină a Ungariei, cu o populație semnificativă de etnie maghiară, exista riscul ca informațiile primite de peste graniță pe diverse căi să intensifice sentimentul revoluționar și pe teritoriul național al României. Astfel, lucrarea va analiza obiectiv evenimentele desfășurate în timpul revoluției pe teritoriul României, specificul acestora în Transilvania și, ca studiu de caz, reacția populației sătmărene privind evenimentele din Ungaria. Lucrarea va coborî treptat de pe planul internațional (în contextul Războiului Rece), pe cel regional (Transilvania), sfârșindu-se cu reacția populației în subregiunea sau microregiunea, județul și, în special, în orașul Satu Mare. Revoltele, uneori simbolice și alteori mai aprinse, sau solidarizarea populației, atât a celei de etnie maghiară, cât și a celei de etnie română din Cluj, Timișoara și chiar din afara Transilvaniei – din Iași și București – sunt bine cunoscute, revolta simbolică a studenților din Cluj fiind prima reacție de solidarizare cu evenimentele din Ungaria. Lucrarea prezintă utilizează surse precum periodicele din Biblioteca Județeană din Satu Mare pentru perioada octombrie-noiembrie 1956, și documente de arhivă. Încercăm astfel să prezentăm o viziune cât mai nuanțată și obiectivă asupra percepției și a mentalității populației sătmărene în legătură cu revoluția din Ungaria.

2. Introducere – contextul internațional

Revoluția din Ungaria din anul 1956 a fost considerată de multe ori prima piesă de domino căzută, cea care a semnalat slăbiciunile interne ale blocului răsăritean sovietic. După stalinismul care a inspirat teamă mulți ani, noul conducător ideologic și politic din blocul estic, Nikita Hrușciov, a condamnat stalinismul și cultul personalității lui Stalin, ajungând astfel la prima perioadă de destindere în socialism după 1945, anul în care a început simbolic *Războiul Rece*.

Așadar, după instaurarea comunismului în Europa Centrală și Răsăriteană, vom asista treptat la tensiuni generate firesc între cele două blocuri aflate în confruntare ideologică, care vor dura până în anul 1989, evitându-se confruntarea directă, militară, între cele două super puteri. Istoriografia Războiului Rece este extrem de bogată în evenimente de tensiune maximă sau „crize”, care pe parcurs au marcat confruntarea dintre cele două tabere, deși, conform teoriilor relațiilor internaționale, perioada care se încadrează între anii 1945 - 1989 face parte din ceea ce astăzi noi istoricii o numim „sistemul bipolar” – mult mai stabil decât lumea „multipolară”, sau globalizată în care trăim la ora actuală.

Amenințarea crizelor, unele dintre ele chiar nucleare (Cuba, 1962) și războaiele „proxy” garantau că nu va exista niciodată o confruntare directă între URSS și SUA. Au existat însă tensiuni diplomatice și chiar războaie regionale (Coreea, Vietnam, Afganistan) pentru limitarea răspândirii ideologice a comunismului și a democrației, cele două super puteri fiind decise să evite cu orice preț să piardă teren¹.

Prima criză care a marcat începutul tensiunilor diplomatice și politice, chiar militare, între cele două blocuri a fost blocada Berlinului. Blocada a devenit o realitate cruntă în 24 iunie 1948, atunci când Uniunea Sovietică a blocat accesul rutier și feroviar al Statelor Unite în Berlinul de Vest, refuzând aprovizionarea americană a orașului aflat sub controlul Aliților². Soluția impusă de americani și de aliați era o pură demonstrație de forță, aceștia apelând la transportul aerian. Blocada s-a sfârșit în anul următor, pe data de 11 mai, devenind unul dintre cele mai lungi astfel de evenimente din istoria recentă și marcând tensiunea între foștii aliați care, ce-i drept, nu cu mult timp în urmă erau angajați într-o alianță antagonistă pe parcursul războiului împotriva Germaniei Naziste. După război alianța a fost brusc suspendată, odată cu apariția „Cortinei de Fier”, care a împărțit Europa și chiar lumea în „două tabere” ideologice.

În anul 1950 va deveni clară pentru toată lumea lupta pentru influență între cele două superputeri, atunci când în data de 25 iunie izbucnește războiul pentru controlul peninsulei Coreea. Războiul regional implica în mod evident interesele majore ale SUA și URSS. Vor urma evenimente similare de tensiune în perioada Războiului Rece, unele sub formă de războaie regionale sau „proxy wars”, sau, așa cum vom vedea, sub forma unor revoluții sau a unor încercări revoluționare de a schimba sistemul totalitar comunist, de a-l face mai acceptabil, mai destins și mai „liberalizat” pentru cetățenii de pe partea estică a Cortinei de Fier. Așadar, evenimentele din anii 50 au condus treptat spre revoluțiile izbucnite în 1956.

3. Revoluția din Ungaria și consecințele acesteia în România și la Satu Mare

Crizele Războiului Rece, respectiv revoltele au devenit evidente în 1953, atunci când a avut loc prima rebeliune a unei populații aflate sub jugul sistemului totalitar stalinist. Revolta din Berlinul de Est a produs zeci de victime, însă putem afirma că cele mai cunoscute astfel de evenimente în istoriografia Războiului Rece sunt cele din Polonia, respectiv din Ungaria. Evenimentele nefaste au dovedit că sistemul imaginat de sovietici, acel scut simbolic construit de Moscova, avea vulnerabilitățile sale dacă poporul uneia dintre țările socialiste se confrunta cu greutățile zilnice impuse de sistemul totalitar³.

Revolta din Polonia și revoluția din Ungaria desfășurate în același an (1956) vor avea efecte vaste asupra gândirii ideologice referitoare la „construirea socialismului”. România va urmări cu îngrijorare evenimentele petrecute în Ungaria, din mai multe motive. Gh. Gheorghiu Dej se va implica semnificativ, facilitând arestarea lui Nagy Imre, sprijinind intervenția forțelor sovietice în Ungaria și înlăturarea „terorii albe”, în plin efect în Budapesta din cauza evenimentelor revoluționare de pe străzile capitalei⁴.

¹ Martin McCouley, *Rusia, America și războiul rece, 1949-1991*, Iași, Ed. Polirom, 1999, p. 16, 37.

² Melvyn Leffer; David Painter, *Origins of the Cold War – An International History, Second Edition*, London - New York, Ed. Routledge, 2005, p. 125.

³ Stephen Fischer – Galați, *Europa de Est și Războiul Rece: percepții și perspective*, Iași, Ed. Institutul European, 1996, p. 32.

⁴ Lipcsey Ildikó, Trad. de A. Dani, T. Szappanos, Ed. P. Csermely, *Romania and Transylvania in the 20th*

Bucureștiul s-a temut de un eventual efect „spillover” pe teritoriul României, cauzat de mai mulți factori: nemulțumirea poporului român față de nivelul de trai, etnia maghiară pasibilă de solidarizare cu evenimentele din Ungaria, faptul că Dej nu acceptase încă eșecul tipului „stalinist” de socialism și destinderea de tip Hrușcirov, negarea și înlăturarea compromisurilor dintre intelectualitate și populație (proletariatul). „Stalinismul” etern vizionat de renumitul politolog Vladimir Tismăneanu, care a crezut că nu se va mai petrece nici-o schimbare radicală în ideologia comunistă, astfel Tismăneanu nu a fost deloc încântat de noua paradigmă proclamată de însuși Hrușcirov la cel de al XX-lea Congres de Partid. Astfel, reacția de teamă a conducerii comuniste și a Partidului Muncitoresc Român era de înțeles și avea un obiectiv clar: să înlătore orice tentativă de revoluție de pe teritoriul național al României, fiindcă pentru Gheorghe Gheorghiu Dej orice liberalizare părea un compromis față de popor, care ar fi putut fi interpretat drept un semn de slăbiciune a sistemului totalitar de tip stalinist implementat în România⁵.

Revoluția din Ungaria a durat practic 13 zile, începând din 23 octombrie până în 10 noiembrie, aproape două săptămâni care urmau să schimbe istoriografia și percepția despre perioada Războiului Rece. Evenimentele revoluționare sunt bine cunoscute. Este cert că începuturile revoluției au fost urmărite cu atenție și în România, care avea să joace un rol important în gestionarea acestui eveniment de instabilitate supremă pentru Europa Centrală și Răsăriteană, desigur din punct de vedere sovietic.

Așadar, în toamna anului 1956, populația din Ungaria, primul *domino* din blocul socialist, s-a răsculat împotriva regimului comunist al lui Rákosi și Gerő. Revoluția, chiar dacă a fost înfrântă, a avut o importanță deosebită, deși uneori minimalizată în comparație cu cealaltă criză desfășurată tot în același an, și anume criza Canalului de Suez, care a atras atenția lumii și a Statelor Unite⁶. Evenimentele din Ungaria s-au precipitat încă din primăvara anului 1956, atunci când în Cercul Petőfi, respectiv în Uniunea Scriitorilor și, nu în ultimul rând, în presă (ne referim aici la ziarul „Irodalmi Ujság”) au început să apară observații critice, din ce în ce mai vehemente la adresa regimului Rákosi-Gerő. Aceste grupări erau esențiale pentru societatea maghiară din perioada ante-revoluționară. Astfel, cerințele lor au avut un efect puternic asupra „proletariatului” de rând. Pentru prologul revoluției, motto-ul acestor grupări era următorul: „Vrem la guvern pe Imre Nagy”⁷.

Imre Nagy a fost prim-ministru încă din 1954, semnalându-și clar intenția de a destinde regimul socialist maghiar prin diferite reforme. Încercările sale au fost repede înlăturate însă de către nomenclatura stalinistă⁸. Cum menționasem anterior, în data de 23 octombrie 1956, la Budapesta s-a organizat o întâlnire a tineretului maghiar, în majoritate format din studenți, pentru a comemora și a exprima solidaritatea cu evenimentele petrecute în Polonia, la Poznan, unde, după confruntări violente între populația civilă și forțele de securitate, fosta conducere de tip stalinist a fost înlăturată.

Century, Budapest, 2004, p. 82.

⁵ Bottoni Stefano, „1956 Romániában – Eseménytörténet és Értelmezési Keretek”, p. 14: https://www.academia.edu/188524/Az_1956-is_forradalom_%C3%A9s_a_rom%C3%A1niai_magyars%C3%A1g_1956-1959_, accesat la data de: 30.06.2016.

⁶ Spencer Tucker, „Cold War – A Student Encyclopedia, Volume I: A – D”, California – Oxford, Ed. ABC CLIO, 2008, p. 34.

⁷ „Revoluția Maghiară din 1956 și implicațiile ei în România”, în *Baza de Date Transindex* (în continuare, *Transindex*): http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf2168.pdf, accesat la data de: 25.07.2016.

⁸ *Ibidem*.

În locul acesteia s-a instalat „socialistul reformator” și anti-stalinistul Wladislaw Gomułka⁹, reabilitat după ani buni de închisoare¹⁰.

Ciocnirile armate aveau să aibă loc imediat, tinerii doritori de schimbare fiind repede numiți de către conducerea comunistă maghiară „huligani”, instigatori împotriva păcii. Vestea schimbului de foc armat de la Studioul de Radio din Budapesta s-a extins rapid în toată capitală și mai apoi și în provincie, respectiv în țările vecine, în special acolo unde era prezentă minoritatea maghiară. Ziarele locale au raportat evenimentele de la Budapesta sub jugul cenzurii, acest act revoluționar fiind intitulat și marcat ca drept o „contrarevoluție” și o încercare sumbră instigată de Occident sau de serviciile secrete occidentale pentru a înlătura pacea din țările comuniste. Sătmărenii au fost și ei printre primii care au avut contact cu vestea revoluției aflată în plină desfășurare în Ungaria.

Știrea revoluției s-a răspândit ca fulgerul: deși polițiile politice au făcut tot posibilul ca aceste informații să permită accesul minim al „proletariatului de rând”, informatorii, respectiv radiouri precum Europa Liberă sau Vocea Americii, au asigurat transmiterea urgentă a informațiilor către blocul estic privind „prima piesă de domino” căzută¹¹. Dintr-o dată, în „Cortina de Fier” s-a format o breșă, iar lumea a așteptat nerăbdătoare să vadă cum va reacționa celălalt mare actor internațional, Statele Unite ale Americii, dacă va profita sau nu de acest moment de instabilitate într-o țară socialistă aflată în inima Europei centrale.

Cerințele revoluției erau mărețe și ambițioase. Chiar înaintea de începerea ei, în data de 21 octombrie, studenții au început să le formuleze, acestea ajungând până la izbucnirea revoluției, la 23 octombrie, într-o oarecare versiune finală.

Punctele formulate *ad hoc* erau următoarele¹²:

1. Retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul Ungariei („Ruszkik haza!-Rușii acasă!”);
2. Alegeri noi în Partidul Muncitoresc Maghiar;
3. Formarea unui nou guvern în frunte cu Imre Nagy;
4. Tratatative publice în legătura cu cazul lui Farkas Mihály, condamnarea și judecarea publică a lui Rákosi;
5. Drept de vot universal, secret, sistem multipartid, adunare națională nouă, drept la grevă generală;
6. Renegocierea tratatelor bilaterale cu Uniunea Sovietică și Iugoslavia pe principiul de neimplicare în politica internă¹³;
7. Reorientarea economiei maghiare conform cerințelor naționale prin implicarea experților economiști locali;
8. Acces public la informațiile privind tratatele economice internaționale;
9. Regândirea completă a industriei locale conform cerințelor naționale;

⁹ Bárdi Nándor – Bottoni Stefano (szerk.), *Az 1956-os Forradalom és a Romániai Magyarság (1956-1959)*, Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2006, p. 108.

¹⁰ *Ibidem*, p. 154.

¹¹ Johanna Granville, *The First Domino – International Decision Making during the Hungarian Crisis of 1956*, Texas A&M University Press College Station, 2004, p. 164.

¹² Traducerea autorului.

¹³ Respectarea suveranității Naționale.

10. Importul să se bazeze pe principii noi;
11. Sistem judiciar *neutru*;
12. Dreptul la libertatea de exprimare.
13. Statuia lui Stalin să fie îndepărtată și înlocuită cu un monument istoric comemorând revoluția maghiară din 1848;
14. Un nou Drapel Național, ostașii maghiari să aibă uniforme noi conform tradiției militare maghiare, 15 Martie să devină ziua națională a Ungariei, iar 6 Octombrie zi de doliu național;
15. Solidaritate cu poporul polonez;
16. În data de 27 octombrie să se convoace o adunare națională a studenților, unde se vor stabili cerințele și aceste puncte în forma lor finală¹⁴.

Cele 16 puncte menționate mai sus au suferit modificări radicale în zilele revoluției, existând și o listă de numai 10 sau chiar 17 puncte. Totodată, aceste puncte simbolizează încă un lucru. Dacă analizăm cu atenție punctul 1 de exemplu, putem remarca că este în contradicție cu punctul nr. 6, un fapt reprezentativ pentru perioada aceea haotică când tineretul maghiar doritor de schimbare și-a formulat ideile, sperând ca acestea să fie acceptate și să aducă reformele mult așteptate și dorite. Aceste reforme, credeau ei atunci, doar Nagy Imre le putea îndeplini. Ele reprezentau idei mărețe care treptat vor căpăta un sfârșit tragic. Este cert că, aflând aceste cerințe, populația maghiară din România, dar nu doar ei, ci și tinerii studenți români din Cluj, București sau Iași au visat pentru scurt timp că pot efectua schimbări majore, bazându-se pe acest protest/revoluție împotriva jugului comunist de tip stalinist¹⁵.

Este important de menționat faptul că în perioada de 20-29 octombrie delegația de partid, respectiv guvernul condus de Gh. Gheorghiu-Dej vizitează Iugoslavia¹⁶. La 23 octombrie și conducerea românească va afla despre declanșarea revoluției din Ungaria. Evenimentele se vor desfășura în ritm alert. Dintr-odată lumea a intrat într-o criză majoră a perioadei Războiului Rece. 1956 a fost un an care a rămas în istorie ca anul în care Criza Canalului de Suez și cea din Ungaria au marcat *criza duală*, care a arătat lumii că destinderea proclamată de Hrușciiov are totuși incidente și limitele ei¹⁷. În 24 octombrie va deveni evident că Plenara CC a Partidului celor ce Muncesc din Ungaria va reorganiza Biroul Politic și Secretariatul așa cum, de obicei, se întâmplă în perioada unei revoluții. În acest context Gerő Ernő a fost reconfirmat în funcția de prim-secretar al partidului, iar Imre Nagy a fost numit noul prim-ministru al Ungariei¹⁸. Dar încă din data de 25 octombrie vom avea o schimbare de situație: în locul lui Gerő va fi numit, nu întâmplător, Kádár János, care va fi

¹⁴ Piffkó András, *Az 1956-os Magyar Forradalom és Szabadságharc Követelései és Programja*, München, Kiadja Németszági Magyar Kulturális és Szociális Alapítvány, 1976, p. 3-60. Accesibil și în format electronic: <http://mek.oszk.hu/10000/10009/10009.pdf>; accesat la data de: 15.06.2016.

¹⁵ Johanna Granville, *If hope is Sin, Then We Are All Guilty Romanian Students Reactions to the Hungarian Revolution and Soviet Intervention, 1956-1958*, Center For Russian and East European Studies, University of Pittsburgh, 2008, pp. 16, 32.

¹⁶ Corneliu Mihai Lungu, Mihai Retegan, *1956 Explozia – Percepții române, iugoslave și sovietice asupra evenimentelor din Polonia și Ungaria*, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1996, p. 46.

¹⁷ Martin McCauley, *op.cit*, p. 132.

¹⁸ Corneliu Mihai Lungu, Mihai Retegan, *op. cit*, p. 47.

desigur și viitorul urmaș în funcție al lui Imre Nagy¹⁹.

De asemenea, este foarte important de menționat faptul că încă din 23 octombrie, la ora 21:00, în Moscova, la Kremlin, au avut loc discuții vehemente despre o eventuală intervenție militară bruscă în Ungaria pentru a înăbuși revoluția²⁰. Nu mai puțin adevărat este faptul că sovieticii erau pregătiți să se confrunte cu astfel de crize, având experiența evenimentelor petrecute în 1953 în Berlinul de Est, acolo unde a avut loc prima revoltă vizibilă a Războiului Rece. Iuri Andropov, ambasadorul sovietic de la Budapesta, a recomandat în 1956 conducerii de la Kremlin să inițializeze în țările sovietice din Europa central - răsăriteană amplasarea unui comandament de corp militar special, capabil să înăbușe pe viitor proteste similare cu cele din Berlinul de Est²¹. Așadar, Andropov recomanda încă din 1953 ca URSS-ul să fie pregătit să se confrunte cu astfel de crize.

În cazul Ungariei, acest lucru se putea realiza fără mari probleme. Este de remarcat faptul că pe teritoriul acestei țări trupele sovietice staționau în permanență încă de la începutul anului 1947. Până în 1955, la retragerea trupelor sovietice din Austria și proclamarea neutralității acestei țări, Ungaria avea rolul de a asigura tranziția acestor trupe pe teritoriul Austriei. După 1955, Ungaria a devenit bastionul de apărare a graniței sovietice, iar multe dintre diviziile militare sovietice prezente până atunci pe teritoriul Austriei, ca de exemplu cea de a 17-a divizie mecanizată, vor fi mutate la Szombathely, în Veszprém. A mai fost transferată o divizie a forțelor aeriene sovietice, iar la Debrecen se va instala o divizie de aeronave de tip bombardier²². Aceste trei divizii alcătuiau comandamentul Armatei Centrale Sovietice, staționat în Baden, Austria²³. Odată cu proclamarea neutralității Austriei și semnarea Tratatului de la Varșovia, în anul 1955, staționarea trupelor sovietice și creșterea numărului acestora în Ungaria va deveni un fenomen permanent și obișnuit pentru populația maghiară.

Intervenția armatei sovietice nu a întârziat să se producă în 26 octombrie, la doar 3 zile după declanșarea revoluției propriu-zise în Ungaria. Dar, sub presiunea revoluționară ungară, Moscova a fost nevoită pe moment să facă o retragere tactică, acceptându-l pe Imre Nagy ca nou premier al Ungariei. Intervenția nu a fost un succes total, fiindcă revoluția nu a fost nimicită după primele evenimente militare. Obiectivul principal nu era însă anihilarea totală, ci măsurarea „voinței” revoluționarilor de a duce la bun sfârșit „schimbarea”. Mai mult decât atât, pe data de 1 noiembrie, se solicită conducerii sovietice să-și retragă trupele din Ungari, însă fără succes. Armata continuă să rămână pe teritoriul țării, așteptând noi ordine de la Kremlin, în timp ce se reorganizează pentru un nou asalt asupra capitalei. Între timp, Hrușciov și Malenkov se întâlnesc cu conducătorii partidelor din Polonia, Cehoslovacia, România, Bulgaria, cărora li s-a comunicat soarta revoluției ungare, și anume aceea a anihilării. O ultimă încercare al lui Imre Nagy va veni pe data de 2 noiembrie, atunci când va negocia cu Andropov, ambasadorul sovietic de la Budapesta, pentru a-l convinge să susțină la Moscova retragerea trupelor sovietice. Mai mult de atât, a cerut neutralita-

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Ed. Horváth Miklós, *Tizenhárom nap amely... - Tanulmányok az 1956-os forradalom és szabadságharc történetéből*, Budapest, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2003, p. 37.

²¹ *Ibidem*, p. 96.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

tea Ungariei după modelul Austriei, care însemna retragerea din pactul sau Tratatul de la Varșovia²⁴. În aceste zile Kádár, desigur cu sprijin sovietic, anunță dizolvarea partidului actual și crearea unui nou partid: Partidul Muncitoresc Socialist Ungar, în fruntea căruia se afla nimeni altul decât el însuși.

Pe data de 4 noiembrie, trupele sovietice au reintrat pe teritoriul Ungariei cu întăriri serioase, de data aceasta ne mai fiind vorba de o simplă încercare de a calma spiritele. Sovieticii au decis înăbușirea totală a revoluției cu forțe terestre de peste 150.000 de soldați de infanterie și peste 6.000 de blindate. Grupurile de revoluționari maghiari erau înarmate inadecvat pentru a confrunța o astfel de ofensivă sovietică. Ele nu au avut nici-o șansă de a impune o rezistență semnificativă, iar liderii revoluției au fugit treptat de pe teritoriul Ungariei²⁵. Totuși, forțele revoluționare au continuat să reziste până în data de 10 noiembrie, suferind desigur pierderi semnificative. Toate speranțele de a primi ajutor din partea Americii sau a Occidentului au fost înăbușite odată cu instalarea regimului lui Kádár, cel care s-a grăbit să numească încercarea lui Nagy drept o „contrarevoluție” și a declarat deschis că cere ajutorul Moscovei pentru a soluționa situația din Ungaria. Odată cu arestarea lui Imre Nagy, în 22 noiembrie, și cu mutarea lui forțată în azilul de la Snagov (pe teritoriul României), a devenit evident că revoluția ungară a eșuat.

Poziția oficială a Partidului Comunist Român (PCR) față de evenimentele din Ungaria a fost de la bun început foarte negativă. În România se vorbea în permanență despre o „contrarevoluție”, despre huliganism sau despre „bandele de teroriști” care doreau instaurarea unui regim capitalist și, nu în ultimul rând, reiterarea „terorii fascisto - horthiste” în vecinătatea României²⁶. Desigur, propaganda română nu a ezitat să hiperbolizeze cerințele revoluției ungare. De exemplu, se vorbea despre o eventuală răpire a Ardealului și alte informații eronate, intenționat răspândite de către aparatul de propagandă comunist care, prin intermediul ziarelor locale, aveau scopul de a stârni ura față de evenimentele din Ungaria și a diminua dorința de solidarizare a românilor cu vecinii maghiari.

Totuși, unii intelectuali români din acea perioadă - ce-i drept dintre emigrați - precum Grigore Gafencu, fost ministru de externe al României, fondatorul Ligii Românilor Liberi de la New York, au avut reacții pozitive față de evenimentele din Ungaria. Gafencu a avut o poziție remarcabilă, marcând importanța acestui eveniment istoric care avea să schimbe cursul dezvoltării ulterioare a taberei socialiste din Est.²⁷

Gafencu avea să afirme următoarele despre revoluția maghiară: „*Insurecția de la Budapesta, mai mult decât evenimentele din Polonia, a demonstrat imposibilitatea unei concilierii între țările captive și ocupația sovietică... Miza acestei lupte este nu numai soarta țării noastre, ci a Europei întregi, soarta lumii libere*”²⁸.

În societatea românească exista, dacă o putem numi astfel, o tradiție bine înrădăcinată a rezistenței anticomuniste, manifestate mai ales între 1946-1948. Dar în toamna anului 1956, societatea românească nu era pregătită psihic să se alăture tenta-

²⁴ Corneliu Mihai Lungu, Mihai Retegan, *op. cit.*, p. 48.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Transindex*, p. 412.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ ”Grigore Gafencu și revoluția din Ungaria – 1956. Pagini de jurnal”, în *Analele Sighet, Vol. 8 - Fluxurile și refluxurile stalinismului*, Fundația Academia Civică, 2000, pp. 722–735.

tivelor de revoluție declanșată prima dată cu trei ani înainte în Berlinul de Est în 1953, reluată de polonezi în 1956, continuată și finalizată de apoi de unguri. În România, contrar cu situația din Ungaria, partidul comunist și-a consolidat puterea, iar Securitatea a menținut cu o mână de fier controlul asupra populației, reușind astfel de la bun început să minimalizeze orice tentativă de solidarizare cu Revoluția din Ungaria.

Ecourile mișcării s-au manifestat sub cele mai diferite înfățișări, în mod surprinzător, în aproape toate regiunile țării, nu numai în zonele locuite și de maghiari. Categoric, cel mai rapid au reacționat marile centre universitare din România: Timișoara, Cluj, București, Brașov și Iași. De asemenea, în Satu Mare, populația s-a solidarizat cu evenimentele din Ungaria, dar într-o manieră mult mai "pașnică", temându-se de represiunile securității. De exemplu, istoricul Ioana Boca, în cercetările sale, precizează că numărul românilor condamnați (doar în zilele revoluției și la începutul următorului an) pentru acțiuni legate de evenimentele din Ungaria, se ridică la peste 130 de persoane, aceste condamnări având loc în Cluj, Timișoara, Iași, Brașov și București²⁹.

La Cluj, în centrul universitar Victor Babeș, încă din primele zile au apărut inscripții și foi volante. S-a inițiat chiar o ieșire în stradă împreună cu studenții de la Universitatea Bolyai, ieșire care până la urmă nu a avut loc datorită informațiilor falsificate potrivit cărora studenții maghiari ar avea alte scopuri pentru organizarea acestui protest („răpirea Ardealului...”). S-a ținut însă la 24 octombrie 1956 o ședință studențească la Institutul de Arte Plastice, în urma căreia au fost arestați și condamnați doi studenți din anul VI. La Universitatea Bolyai și la Institutul Teologic Protestant studenții s-au manifestat purtând panglici de doliu și ieșind la Cimitirul Házsongárdi de Ziua Morților (1 noiembrie), motiv pentru care, mai târziu, au fost condamnați 35 studenți și cadre didactice tinere în mai multe loturi³⁰. Este interesant de remarcat și ceea ce scrie Szilágyi Domokos³¹. Poet de origine sătmăreană, în scrisoarea adresată familiei sale, Szilágyi Domokos a precizat următoarele: „...*Máskülönben a temetőben is több volt halottak napján a szekus, mint a gyászoló...* Pe de altă parte la cimitir au fost mai mulți securiști decât persoane îndoliate de Ziua Morților.”³² La sfârșitul anului 1956 a fost arestat un grup de studenți și tinere cadre didactice de la Universitatea Victor Babeș și Institutul de Medicină, în frunte cu asistentul Raoul Volcinschi, care a fost condamnat la muncă silnică pe viață³³. Un număr relativ mare de manifestări spontane s-au putut înregistra și în mediu rural, despre care relatează rapoartele trimise la București de către Comitetele regionale ale PMR.

În timpul revoluției Ungare, am avut de-a face cu o serie de evenimente spontane, ca o consecință a evenimentelor de peste graniță, mai ales în comunele care aparțineau de Cluj și în fosta Regiune Autonomă Maghiară cum ar fi: Bonțida, Șintere, Valea Medrii, Băișoara, Niriș, Reteag, Ciceiu Mihăiești, Nimigea, Someșul Rece, Muncel, Vălișoara, Tilău³⁴. Ieșiri publice și „vociferări” au fost semnalate așadar și la Târgu Mureș, respectiv în zona Secuiască la 28 octombrie, un caz unic înregistrându-se la Fântânele,

²⁹ *Transindex*, p. 413.

³⁰ *Ibidem*, p. 413-414.

³¹ Szilágyi Domokos (1938 – 1976), poet. Școala generală și-a efectuat-o în Satu Mare, iar în anul 1956 era student la Cluj, la Facultatea de Litere.

³² Bárdi Nándor, *op. cit.*, p. 186.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Corneliu Mihai Lungu, Mihai Retegan, *op. cit.*, p. 129.

unde a ajuns vestea dărâării statuii lui Stalin³⁵. Au existat așadar și cazuri speciale pe parcursul revoluției, dar adevăratele consecințe în România vor urma în perioada anilor 1956-1965. Mișcări de mari proporții au avut loc precum: „Comitetul Național de Eliberare condus de Ioan Faliboga la Târgu Mureș, soldat cu trei condamnări la moarte, lotul preotului Kálmán Sass din Valea Lui Mihai soldat din nou cu 3 condamnări la moarte. În Țara Oașului avem gruparea poreclită de Securitatea, lotul „telefonistii” sau „lotul Popescu zis Guvernatorul”. Această grupare își propunea să deterioreze liniile telefonice și de cale ferată ale Armatei Roșii, pentru a intervenția pe teritoriul Ungariei. Drept consecință, 21 de cetățeni români și maghiari au fost condamnați în total doar din acest lot, iar liderul grupării a primit pedeapsa de muncă silnică pe viață.

Tot în anul 1956, în armata română, în perioada revoluției ungare, s-au constatat nu mai puțin de 644 cazuri suspicioase, majoritatea minore, cu excepția unuia ieșit din comun. Este cazul locotenentului Teodor Mărgineanu de la unitatea de tancuri Prundul Bârgăului, care a inițiat pornirea unității spre Gherla ca să elibereze deținuții și să se alăture revoluției cu armament militar. După ce a fost capturat, locotenentul a fost repede condamnat la moarte și executat la Gherla³⁶. Efortul lui Teodor Mărgineanu era unic în armată română, un gest nobil, dar, din păcate, zadarnic. Cert este că, fără ajutor internațional, revoluția din Ungaria nu avea șanse de succes. Iluziile care așteptau o posibilă intervenție americană în sprijinul revoluției și al noului guvern Nagy erau aproape ireale, astfel că aceste teorii au avut viață scurtă. Comunitatea internațională era mai preocupată în acele zile de evenimentele în desfășurare la canalul Suez. Revoluția maghiară a primit de fapt o singură dovadă de solidaritate. „Lumea liberă” solidariza cu eforturile maghiare împotriva URSS-ului, dar mai mult decât atât nu s-a putut realiza. Spaima și posibilitatea declanșării unui al treilea război mondial erau reale. Astfel, orice fel de intervenție din partea Occidentului era doar la nivel de propagandă, susținută în primul rând pe posturile de radio: Europa Liberă, respectiv Vocea Americii³⁷. Se poate afirma că revoluția maghiară nu merita riscul declanșării unui război între Occident și URSS, și, din fericire pentru ambele tabere, Războiul Rece a continuat să rămână „rece”.

Pentru pedepsirea orice fel de simpatizare cu în sânge a revoluția din Ungaria, Securitatea din România a trecut la acțiuni de represalii fără precedent. Potrivit unor date din rapoartele lor, doar în perioada octombrie 1956 – decembrie 1962 au fost arestate în România peste 28.000 persoane, dintre care între ianuarie 1957 – mai 1959 au fost pronunțate 9.978 condamnări, ceea ce reprezintă un număr masiv de victime. Dacă în general nu este vorba despre o perioadă foarte lungă de închisoare sau muncă silnică, s-au primit în schimb amenzi de până la 25.000 de lei, fapt ce reprezenta o pedeapsă financiară dură³⁸.

După enumerarea acestor acțiuni de solidarizare, trebuie să ne oprim asupra unui aspect sinistru care va urma în perioada următoare revoluției. În România anilor 1956-1960 a început o lichidare a oricărei împotriviri „fără deosebire de naționalitate”. Astfel, utilizând Securitatea, regimul lui Dej va încerca să anihileze orice „contrarevoluționar” rămas nepedepsit pentru acțiunile sale pe perioada revoluției din

³⁵ Corneliu Mihai Lungu, Mihai Retegan, *op. cit.*, p. 130.

³⁶ Cornelia Ghinea: „Un caz de revoltă anticomunistă în armată”, în *Analele Sighet*, Vol. 8, București, Fundația Academia Civică, 2000, p. 714-721.

³⁷ Johanna Granville, *op. cit.*, p. 45.

³⁸ Bottoni Stefano, *op. cit.*, p. 46.

Ungaria sau chiar după. Chiar dacă după 1956 nu toate cazurile de arest erau în legătură strânsă cu revoluția din Ungaria, aparatul de partid a folosit acest pretext pentru a-și lichida toți adversarii virtuali³⁹.

Așa s-a întâmplat și în județul, respectiv în orașul Satu Mare, unde pe parcursul revoluției s-au înregistrat foarte puține acțiuni de solidarizare, cel puțin vizibil. Este cert că după înăbușirea revoluției, din ce în ce mai mulți sătmăreni au căzut victime represiunii regimului Dej și au fost condamnați drept „colaboratori” sau „simpatizanți” ai revoluției.

În continuare vom prezenta, pe scurt, biografia fiecărui sătmărean care a avut de suferit în perioada 1956-1965. Vom menționa și persoanele din județul Satu Mare de azi, respectiv zona regiunii noastre înconjurătoare, care au fost deportate sau condamnate la închisoare. Enumerarea se va face în ordine alfabetică:

Balogh Albert: Născut în localitatea Dumbrava, județul Satu Mare, 15 septembrie 1929. Era agricultor în 1956, a fost arestat în 8 August 1957, fiind condamnat la moarte pentru instigare în timpul revoluției, primind ca sentință pedeapsa cu moartea, pe data de 11 iulie 1958. După doi ani de la finalul revoluției a fost executat.⁴⁰

Berki József: Născut în localitatea Hideaga (Pusztahidegkút), în 5 martie 1917, a fost arestat în 15 Mai 1957. Conform Codului Penal, paragrafului 209, a fost condamnat la 20 de ani de muncă silnică de către tribunalul militar din Cluj pentru tentative de sabotare a ordinii publice pe perioada revoluției din Ungaria. A fost eliberat în data de 14 aprilie 1964 și a decedat la 30 iulie 1983, la Satu Mare⁴¹.

Botos László: Născut la Satu Mare, în 19 noiembrie 1919. În perioada arestării era lăcătuș – tehnician. A fost arestat pentru instigare împotriva ordinii publice. Conform Codului Penal, paragraful 209, tribunalul militar de la Cluj l-a condamnat la 7 ani de închisoare. A fost eliberat în 5 octombrie 1962, reîntorcându-se în Satu Mare⁴².

Botos Valéria – grupul „telefoniștii”. Născută la localitatea Negrești-Oaș (în maghiară: Avasfelsőfalu), 3 mai 1936. Înaintea arestării, era operator telefonist la Baia Mare. Tribunalul Militar din Cluj a condamnat-o împreună cu așa-zisul „Guvernator”, Popescu Ioan, la 2 ani de închisoare. Și-a ispășit sentința la Cluj, respectiv Miercurea Ciuc. A fost eliberată în 1959, când s-a reîntors la Satu Mare, angajându-se la primărie și mai apoi la o firmă de construcții⁴³.

Dallos Lajos: Născut la Acâș, la 20 aprilie 1909, agricultor. A fost arestat pe data de 19 ianuarie 1958, acuzat pentru instigare în timpul revoluției. Conform Codului Penal, Tribunalul Militar de la Cluj l-a condamnat la 6 ani de închisoare. A fost eliberat în 19 ianuarie 1963⁴⁴.

Deák Albert: - Grupul Botos, Născut la Satu Mare, pe 16 septembrie 1919. A fost

³⁹ Cristina Popa (Ed.), *Arhivele Securității*, București, Ed. Nemira, 2004, p. 161-162.

⁴⁰ Dávid Gyula (Ed.), „1956-1965 között romániai politikai perekben meghurcoltak és elítéltek”, p. 87, în *Baza de date Transindex*: http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf2163.pdf, accesat la data de: 25.07.2016.

⁴¹ Dávid Gyula (Ed.), *op. cit.*, p. 101.

⁴² *Ibidem*, p. 113.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 127.

arestat în 1958. Nu suntem în posesia mai multor informații legate de această persoană⁴⁵.

Demeter Mihály: Născut la Vama, județul Satu Mare, la 31 august 1934. În timpul revoluției era agricultor în satul lui natal. A fost arestat pe data de 22 noiembrie 1957, fiind condamnat la 18 ani de închisoare la Satu Mare cu acuzația de participare la „organizarea protestelor anticomuniste”. A fost eliberat în 29 iulie 1964⁴⁶.

Demeter Sándor - Grupul Botos. Născut la Vama, pe 18 aprilie 1930. Arestat la Vama în 25 noiembrie 1957, tribunalul militar de la Cluj l-a condamnat la 12 ani de închisoare „în condiții grele”. A fost eliberat din pușcărie la data de 27 iunie 1964⁴⁷.

Erdélyi Mihály: Născut la Satu Mare, în 23 octombrie 1918. A fost arestat cu mult timp după revoluție, în 12 septembrie 1961. Acuzat de colectarea și păstrarea unor cărți interzise cu scopul de a le difuza populației, a fost condamnat de tribunalul militar din Cluj conform Codului Penal 209, paragraful 1, la 2 ani și 6 luni de închisoare. A fost eliberat în 16 ianuarie 1963⁴⁸.

Fábián Elemér: Născut în Satu Mare, la 15 noiembrie 1942, inginer horticultor la Seini. A fost arestat în 2 noiembrie 1961, fiind interogat la Baia Mare, la sediul Securității. Tribunalul militar din Cluj l-a condamnat la 4 ani de închisoare, pe care i-a ispășit la Gherla, Jilava și Brăila. După eliberare s-a întors la Agriș, unde a lucrat la cooperativa de acolo. În scurt timp s-a mutat în oraș și a început să lucreze la Teatrul de Nord. Este fondatorul ansamblului folcloric sătmărean⁴⁹.

Fischer Lajos István: Născut Carei, în 6 noiembrie 1922. Când a fost arestat, la 3 noiembrie 1959, era directorul școlii de la Andrid. Datorită relațiilor sale bune cu „gruparea de la Andrid” (numele codificat dat de Securitate simpatizanților/colaboratorilor cu revoluția din Ungaria de acolo), a fost condamnat la 4 ani de închisoare de către Tribunalul Militar din Cluj. A fost eliberat în 1963, decedând la scurt timp. Sacrificiul său a fost onorat post-mortem, în 1996, când i s-a acordat medalia comemorativă a revoluției din 1956⁵⁰.

Hajdu Jenő: Născut în Craidorolț, la 7 noiembrie 1924. A fost arestat în 6 decembrie 1958 și condamnat la 10 ani de închisoare, fiind eliberat în 1964⁵¹.

Lovas Lajos: Născut la Petrești în 9 noiembrie 1921. A fost arestat în 15 octombrie 1958, fiind condamnat la 12 ani de muncă silnică de către tribunalul militar din Cluj. A fost eliberat în 1964.⁵²

Madácsi István: Născut la Ghenci, în 18 octombrie 1936. A fost arestat în anul 1959 și condamnat la 4 ani de închisoare de către Tribunalul Militar din Cluj, fiind dus și în Delta Dunării la muncă silnică. După eliberarea din 1 februarie 1963, s-a întors în Carei, unde a lucrat ca și contabil șef⁵³.

Mali Géza: Născut la Vama, în 9 octombrie 1933. Era croitor atunci când a fost arestat, în 1957. Acuzația era că a plănuit un complot împotriva regimului comunist

⁴⁵ *Ibidem*, p. 130

⁴⁶ *Ibidem*, p. 131.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 132.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 141.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 145.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 155.

⁵¹ *Ibidem*, p. 176.

⁵² *Ibidem*, p. 228.

⁵³ *Ibidem*, p. 233.

din România. Ca verdict, tribunalul militar din Cluj i-a dat o sentință de 8 ani de închisoare⁵⁴.

Medve Ferenc: Născut la Rătești, pe data de 3 august 1922, agricultor. Arestat pe perioada revoluției, a fost acuzat de instigare la revoltă împotriva regimului comunist din România. A primit 3 ani de închisoare, fiind eliberat pe data de 18 octombrie 1962⁵⁵.

Nagy István - Gruparea Botos. Născut în localitatea Negrești-Oaș, pe data de 25 ianuarie 1929, a fost arestat în 13 februarie 1958 și condamnat la 10 ani de muncă silnică. A fost eliberat la data de 27 iulie 1964.⁵⁶

Papp Antal: *Mișcarea Bethania, grupul de la Oradea*. Născut la Agriș, pe data de 12 decembrie 1914, era președintele colectivului din satul natal atunci când a fost arestat, în 28 mai 1958. A fost condamnat de către Tribunalul Militar de la Timișoara, primind, conform Codului Penal articolul 209, paragraful 1, o condamnare de 20 de ani de închisoare. A fost eliberat în 27 iunie 1964 și s-a reîntors în Agriș să lucreze în colectiv. A decedat în data de 22 ianuarie 2004.⁵⁷

Papp Gyula: Născut la Apateu, în 25 mai 1924. A fost arestat pentru prima dată în 1954, pentru răspândirea unor pliante ilegale și condamnat la un an de închisoare. În 1958, pe data de 6 decembrie, a fost arestat din nou fiind acuzat de instigare în perioada revoluției din Ungaria. A fost condamnat la 7 ani de închisoare de către Tribunalul Militar din Cluj. A fost eliberat în 16 aprilie 1964, reîntorcându-se în Satu Mare⁵⁸.

Páskándi Géza - *Al doilea grup Bolyai (Bolyai 2. csoport)*. Scriitorul sătmărean s-a născut la Viile Satu Mare, în 18 mai 1933. A fost arestat în 1957 (18 martie), când era student în anul III la Universitatea Bolyai din Cluj. A fost frecvent interogat la sediul Securității din Cluj, iar după aceste interogări a primit o sentință de 6 ani de închisoare de către Tribunalul Militar din Cluj. Primii ani de închisoare i-a petrecut la Gherla, apoi, din 1959, în Delta Dunării. În același an a fost mutat la Brăila. În final a fost transferat la o tabără de muncă la Salcia. Ultima destinație al lui Páskándi a fost la Grădina Luciu-Giurgeni, unde va și rămâne până la eliberarea lui din 1963. În prima fază a fost „sfătuit” să accepte un domiciliu obligatoriu în București, unde a lucrat într-un depozit de cărți, iar apoi a devenit scriitor. În 1968 s-a mutat la Cluj. Între 1971-1974 a fost angajat al editurii Kriterion. În 1974 s-a mutat în Ungaria, unde a devenit editor la editura Kortárs. A decedat la Budapesta, în 19 mai 1995⁵⁹.

Pinkovai Kálmán: Născut la Ciuperceni, pe data de 10 mai 1922. Pinkovai era agricultor în timpul revoluției din Ungaria. Arestat la data de 15 octombrie 1959, a fost condamnat la 3 ani de închisoare de către Tribunalul Militar din Cluj. A fost eliberat în 12 octombrie 1965⁶⁰.

Poltz Ernő József: Născut la Satu Mare, pe data de 24 iulie 1925. De meserie lăcătuș, a fost arestat la data de 2 aprilie 1957. Era acuzat că a proliferat injurii la adresa statului comunist român, apelând și la amenințări cu revoluția din Ungaria. A fost condamnat la 6 ani și 3 luni de închisoare. A fost eliberat de la Ostrov în 1960⁶¹.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 235.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 239.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 251.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 272.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 273.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 275.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 280.

⁶¹ *Ibidem*.

Rácz Károly László: Născut la Satu Mare, pe data de 5 ianuarie 1932. A fost arestat în 25 aprilie 1959 și condamnat la 5 ani de închisoare. A fost eliberat în 1963. A decedat la Satu Mare pe data de 20 martie 1978⁶².

Rácz Sándor – Gruparea „telefoniștilor”. S-a născut la Satu Mare, în 1 noiembrie 1925. A fost arestat în 14 martie 1957, fiind acuzat de instigare la violență în timpul revoluției ungare. A fost condamnat la 20 de ani de închisoare și eliberat în 29 iulie 1964. S-a reîntors la Satu Mare⁶³.

Reszegei István: Născut la Carei, pe data de 18 iunie 1924. În timpul revoluției era tâmplar. A fost arestat la Satu Mare în 29 decembrie 1956, cu acuzația de instigare la violență. Tribunalul de la Oradea l-a condamnat la 2 ani și 6 luni de pușcărie, într-o instituție specială pentru a ameliora atitudinea și comportamentul cetățenilor. În 26 iunie a fost eliberat de la Gherla, dar sentința sa s-a prelungit și a fost trimis cu domiciliu obligatoriu la Răchita. După ce a fost eliberat și de aici s-a reîntors în Carei⁶⁴.

Román Ferenc József: Născut la Satu Mare pe data de 4 octombrie 1912. A fost arestat în 15 octombrie 1959 și a fost condamnat la 5 ani de închisoare. După îndeplinirea sentinței s-a întors la Satu Mare⁶⁵.

Ruff Mihály: Născut la Tășnad pe data de 27 septembrie 1943, a fost arestat în 30 mai 1960 și condamnat la 6 ani de închisoare de către Tribunalul Militar din Cluj. A fost eliberat în 3 august 1963. S-a întors la Tășnad unde a lucrat la fabrica de mobilă⁶⁶.

Sándor Gábor: Născut la Vama pe data de 28 iunie 1935. În timpul revoluției avea meseria de croitor și aparținea grupării intitulată de Securitate „Botoș”. Pentru acțiunile sale a fost condamnat la 6 ani și 6 luni de pușcărie de către Tribunalul Militar din Cluj. A fost eliberat de la Jilava în 24 iunie 1964 și s-a reîntors în Satu Mare⁶⁷.

Somlyai János: Născut la Livada, în 3 aprilie 1933, făcea parte tot din gruparea „Botoș” și, în timpul revoluției, era șofer. A fost arestat la Baia Mare în 5 decembrie 1957, pentru deranjarea ordinii publice. La Tribunalul Militar din Cluj, conform Codului Penal articolul 209, paragraful 1, a primit o sentință de 12 ani de închisoare „grea”. A fost însă eliberat din Gherla în 13 aprilie 1964⁶⁸.

Szabad István: Născut la Micula, în 15 decembrie 1926, a fost arestat la Satu Mare în 10 august 1957, fiind acuzat că a încercat să organizeze o „contrarevoluție” pe meleagurile Sătmarului. Drept consecință a primit o pedeapsă de 17 ani de închisoare și muncă silnică. A decedat în 25 iunie 1964⁶⁹.

Szabó Ibolya sau „doamna Prujinschi – Pruzsinszkyne” făcea partea din gruparea „teologilor reformați”. S-a născut la Craidorolț în 25 mai 1940. În momentul arestării, la 13 martie 1959, era elevă în Satu Mare. A fost condamnată la 4 ani de închisoare. A fost dusă la închisorile speciale de femei de la Miercurea Ciuc, respectiv de la Arad, de unde a fost eliberată în 27 septembrie 1962. În 1969 a absolvit Facultatea de Medicină din Cluj și a început să lucreze ca medic pediatru la

⁶² *Ibidem*, p. 284.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 287.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 288.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 291.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 299.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 302.

Satu Mare. În 1980, împreună cu familia, a decis să se mute în Ungaria, aproape de localitatea Gödön⁷⁰.

Szilágyi István: Născut la Acâș, în 25 decembrie 1916. În timpul revoluției era agricultor. A fost arestat în satul natal la 10 decembrie 1958. A fost acuzat de instigare a populației din Acâș în perioada revoluției și, drept urmare, de deranjare a liniștii publice. A fost condamnat la 6 ani de închisoare de către Tribunalul Militar din Cluj, fiind deținut în închisoarea din Satu Mare. A fost eliberat în 8 decembrie 1963⁷¹.

Tankóczy Gyula: Născut la Satu Mare (30 martie 1930). În timpul revoluției era tâmplar. A fost arestat în 5 martie 1959, în Satu Mare. A fost acuzat de instigare la revoluție, primind o condamnare de 4 ani de închisoare la Gherla. A fost eliberat în 15 ianuarie 1963, când s-a întors la Satu Mare⁷².

Tomoioga I. Nechita: Făcea parte din gruparea celebră a „telefoniștilor”. S-a născut la Moisei, județul Maramureș, în 2 octombrie 1922. În timpul revoluției era muncitor la Satu Mare și a fost acuzat de instigare a spiritelor și de accentuarea sentimentului revoluționar la Satu Mare. Ca urmare, Tribunalul Militar de la Cluj l-a condamnat la 8 ani de închisoare. După eliberare, în 3 august 1964, s-a mutat definitiv la Satu Mare⁷³.

Velicsek András Gusztáv: Făcea parte din gruparea sub numele de cod „Nagy Sámuel”. Ca și Nechita, nici Velicsek nu are origini sătmărene, dar în timpul revoluției a activat pe teritoriul Sătmarului. Velicsek s-a născut în județul Timiș, pe data de 19 octombrie 1919, iar în timpul revoluției era inginer silvicultor. În 25 februarie 1958 a fost arestat la Satu Mare, fiind acuzat de complot terorist împotriva regimului comunist a lui Kádár prin încercare de asasinare a lui. Kádár János vizitase Târgul Mureș după revoluție, pentru a mulțumi regimului condus de Dej pentru „ajutorul frățesc” acordat în zilele grele ale „contrarevoluției” maghiare de la Budapesta. Ca urmare, Velicsek a fost condamnat la 10 ani de închisoare de către Tribunalul Militar din Cluj. La data de 2 august 1964 a fost eliberat de la Gherla, optând să lucreze în Satu Mare ca și inginer silvicultor în economia colectivizată. A decedat în 2 ianuarie 1992⁷⁴.

Visky Ferenc: A aparținut mișcării ”Bethania” și făcea parte din „gruparea de la Oradea”. Preotul Visky s-a născut la Agriș, în județul Satu Mare, în 1 iulie 1918. În perioada revoluției era preot reformat. Arestarea sa a avut loc în 28 mai 1958. A fost condamnat la 22 de ani de închisoare, conform Codului Penal, al articolului 209, paragraful 1. Soția și cei 7 copii ai săi au fost deportați în Bărăgan, ca urmare unei sentințe acordate de a Ministerul Afacerilor Interne. Au trăit acolo, cu domiciliu obligatoriu, până în 29 iunie 1963. Preotul a fost eliberat din închisoarea de la Gherla în anul 1964. După 1989 a activat în cadrul diferitelor publicații, încercând să dovedească și să arate lumii suferința prin care au trecut cetățenii care îndrăzneau să se opună sistemului comunist din România. S-a retras din activitate în Oradea, unde a decedat în 5 octombrie 2005⁷⁵.

După cum reiese și din această listă a arestărilor și condamnărilor, se poate trage concluzia că, după 1956, indiferent dacă cetățenii din Satu Mare au fost implicați în revoluția din Ungaria sau nu, foarte puțini au scăpat de persecuțiile aspre ale Securității.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 305.

⁷¹ *Ibidem*, p. 317.

⁷² *Ibidem*, p. 325.

⁷³ *Ibidem*, p. 328.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 340.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 344.

Satu Mare, ca și alte mari orașe sau județe cu o populație maghiară semnificativă, a fost monitorizat cu rigurozitate, pentru a stopa orice fel de protest deschis împotriva Partidului Comunist Român și a regimului Dej. Orice gest de solidarizare cu revoluția din Ungaria era considerat de către partidul comunist român ca fiind ostil. Sursele disponibile de la Arhivele Naționale din Satu Mare referitoare la această perioadă sunt limitate⁷⁶. Presa locală contemporană nu este reprezentativă din punct de vedere științific, din cauza propagandei și a cenzurii de stat. Astfel, documentele trebuie analizate prin prisma cerințelor comuniste pe care trebuiau să le îndeplinească așteptările de manipulare a conducerii de partid. Acestea însă pot fi ilustrative pentru perioada comunistă, în care sistemul totalitar și-a pus amprenta pe presa locală și pe libertatea de exprimare, devenind un instrument de propagandă pentru a condamna evenimentele din Ungaria, pentru a minimaliza acțiunile de solidarizare în rândul sătmărenilor.

Concluzionând, trebuie să accentuăm în primul rând importanța unei dezbatere pe această tematică și la Satu Mare, la nivel local și pentru că în acest an se împlinesc 60 de ani de la izbucnirea revoluției din Ungaria. Comemorarea acestui eveniment istoric trebuie să aibă loc, pentru a onora victimele care și-au pierdut viața, devenind pierderi colaterale ale represiunii sovietice. Luptând inițial doar pentru niște reforme care vizau îmbunătățirea nivelului de trai, revoluționarii au ajuns treptat la idei fundamentale, precum instaurarea sistemului politic pluripartit, organizarea alegerilor libere și, nu în ultimul rând, implementarea democrației. Acest eveniment nu trece neobservat în istoriografia Războiului Rece, deoarece, după revoluția din Ungaria, vom asista la o destindere a socialismului ungar, odată cu numirea lui János Kádár în funcția de Secretar General al PSMU în locul lui Imre Nagy. Aceste momente istorice vor aduce schimbări nu doar în politica internă a Ungariei, dar și în cea a României, influențând decizii de politică internă și externă pentru o perioadă mult mai extinsă decât cea a revoluției, între anii 1956-1965, până la sfârșitul regimului comunist condus de Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Lőrincz Norbert

Muzeul Județean Satu Mare

Satu Mare, RO

lorinczn9@gmail.com

⁷⁶ Biroul Județean Satu Mare al Arhivelor Naționale, Fond *Raionul de Partid Satu Mare – Comitetul Raional și Secția de Propagandă Comitetul Județean P.C.R Satu Mare*, inv. nr. 2, 11/1956, dos. nr. 7, f. 129.